

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת דברים תשע"ב

להרגיש את החסרון - בחורבן הבית ובסילוקו של גדול הדור

רבינו מזרוע בשר, כי עמו ה' אלקינו, וכל הגוים כאין נגדו, מאפס ותוהו נחשבו לו, והוא המזהיר את ישראל אל תיראו ואל תערצו מפניהם (שם לא, ו) ... אבל נתיירא משה מפני הזכות שְׁיָדַע לו" (רמב"ן במדבר כא, לד); וכפי שמסבירים חז"ל (נדה סא, א), שמשוה חשש "שמא תעמוד לו (לעוג) זכות של אברהם אבינו, שנאמר וַיִּבֶא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֶבְרִי" (בראשית יד, יג), ואמר רבי יוחנן זה עוג שפלט מדור המבול". עוג הוא הפליט שסיפר לאברהם אבינו על שְׁבַתוֹ של לוט, ובגלל טובה זו שגמל לאברהם, משה מפחד להלחם בו. אמנם היתה לעוג מטרה רעה בטובה שעשה עם אברהם, "אמר בלבו: אלך ואומר לאברהם, וילחם וימות, וְאֶשָּׂא שְׂרָה אִשְׁתּוֹ" (תוס' נדה שם ד"ה זה עוג), אבל סוף סוף המעשה שלו היה טוב. הוא מודיע לאברהם מה שקרה, ובעקבות כך אברהם יוצא למלחמה וזוכה בנצחון גדול. זה מה שמפחיד את משה, המצוה שעשה עוג, ולא מה שעוג הוא גבוה וענק. רואים מה גדול הזכות של מצוה אחת. הרי למשה רבינו יש זכויות בלי סוף, ואיתו כל שישים רבוא בני ישראל, בכל זאת הם מפחדים שזכות המצוה האחת שעשה עוג עלולה להכריע נגדם.

הסבר דומה לזה מובא בזוהר הקדוש. בזוהר הקדוש (ח"ג קפד, א) מובא, שמשוה רבינו פחד להלחם בעוג, כי עוג היה מאנשי ביתו של אברהם אבינו, שנימולו עמו (עי' בראשית יז, כז), ולכן פחד משה להלחם בו, אולי תעמוד לו זכות המילה שנימול בבית אברהם. זהו שאומר לו הקב"ה, "אל תירא אֲתוֹ"; כלומר, אל תירא מְהֵרָא לֹא תִירָא - מאות המילה שחקוקה בבשרו⁶ (זוהר שם). למרות שלמשה רבינו יש זכויות בלי סוף, כל הזכויות של שש מאות אלף בני ישראל נזקפות לזכותו, בכל זאת הוא מפחד להלחם נגד מי שיש לו זכות של ברית המילה. זה מה שמדאיג את משה רבינו. לא גובה הענקים, והערים הבצורות שלהם. כל אלו - חסרי כל ערך. על כל פנים, לפי זה מובן למה הולכים ישראל לקחת את הארץ של עוג. כי עוג הוא אליעזר עבד אברהם, ומה שקנה עבד - קנה רבו.

אבל עדין יש כאן דבר שאינו מובן. הרי על הפסוק "וַיֵּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עֲבָדָיו זֶקֶן בֵּיתוֹ הַמְּשָׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ" (בראשית כד, ב) אמרו חז"ל - זהו אליעזר עבד אברהם (יומא כח, ב). ואין הכוונה שהיה זקן במנין שנותיו, אלא הכוונה היא שהיה "זקן יושב בישיבה" (שם). דהיינו, שהיה תלמיד חכם "הַמְּשָׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ" - שמושל בתורת רבו (יומא שם) - והיה "דולה ומשקה

"וַיִּפְּן וַיַּעַל דָּרֶךְ הַבְּשָׁן" - בשביל מה?

הקב"ה אומר למשה רבינו: "קומו סעו, וְעָבְרוּ אֶת נַחַל אַרְנָן. רְאֵה נִתְּתִי בְיָדְךָ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ חַשְׁבוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת אַרְצוֹ, הַחֵל רֶשֶׁת וְהִתְגַּר בּוֹ מִלְחָמָה" (דברים ב, כד). בכל זאת, משה לא ניגש מיד למלחמה עם סיחון, אלא שולח תחילה דברי שלום אל סיחון, אולי יתן לישראל לעבור בארצו¹. רק אחרי סיחון מסרב ויוצא למלחמה עם ישראל, משה רבינו נלחם בו, וכובש את ארצו.

אח"כ כתוב: "וַיִּפְּן וַיַּעַל דָּרֶךְ הַבְּשָׁן" (שם ג, א). כאן לא נזכר שה' ציוה את משה לפנות לכיוון הבשן². למה? יכול להיות שלא היה צורך בציווי מיוחד. עמוד הענן פנה לכיוון הבשן, וממילא הלכו אחריו לבשן. אבל הא גופא קשיא: למה עמוד הענן הולך לכיוון הבשן? הרי כבשו כבר את ארץ סיחון, ומעתה יש לישראל גישה חפשית אל הירדן, והיו יכולים להכנס לארץ ישראל בלי לפנות לכיוון הבשן³. ובאמת, בסופו של דבר, כשעברו את הירדן בימי יהושע, הרי לא עברו אותו מול ארץ עוג, אלא סמוך ליריחו (יהושע ג, טז), שהיא מול ארץ סיחון. א"כ, מדוע לאחר כיבוש ארצו של סיחון פונים ישראל צפונה, אל הבשן? למה היה נחוץ המהלך הזה?

לא ראיתי שרש"י העיר על זה - אולי מפרשים אחרים העירו⁴ - אבל חשבתי, שניתן לפרש דבר זה על פי מה שמובא במסכת סופרים (פכ"א ה"ט), שעוג מלך הבשן היה לא אחר מאשר... אליעזר עבד אברהם. ממילא, אם עוג הוא עבד אברהם - הרי "מה שקנה עבד קנה רבו" (פסחים פח, ב), וארץ עוג שייכת לישראל עוד לפני שכבשוה. ממילא יש לומר, שישראל הולכים לארץ עוג לא כדי לעבור דרכה, אלא כדי לקחת אותה, שהרי היא שייכת להם, וכשעוג מתנגד ויוצא למלחמה נגדם - הם נלחמים איתו. אבל סיבת העליה לבשן אינה כדי לעבור שם, אלא כדי לקחת אותו לעצמם, שהרי ארץ זו - שלהם היא⁵.

למה חשש משה רבינו מעוג מלך הבשן?

בגמרא מובא עוד בענין המלחמה עם עוג, שבמלחמה עם עוג ה' אומר למשה "אַל תִּירָא אִתּוֹ" (דברים ג, ב). אצל סיחון לא נאמר שה' אומר למשה "אַל תִּירָא אִתּוֹ". למה דוקא אצל עוג ה' צריך לומר למשה "אַל תִּירָא אִתּוֹ"? בפשטות היה אפשר לומר, שבגלל שעוג היה ענק (עי' דברים ג, יא), לכן משה רבינו פחד ממנו במיוחד. ואולם, הרמב"ן שולל אפשרות זו, שמשוה פחד מעוג בגלל שהיה ענק. שהרי ודאי "לא יירא משה

והתוספות פוסקים כך... עם ישראל מפולג היום למאה תורות. חסרה לנו הסנהדרין הגדולה שיושבת בירושלים ומוציאה דבר ה' מפיה - "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם" (ישעיהו ב, ג). כל זה חסר לנו. כל זה נלקח מאיתנו. צריכים להרגיש את זה כשאנו מתקרבים לתשעה באב.

אנו מדברים על כלל ישראל שחסרה לו קרבת אלקים, עד שבמהרה בימינו יבנה בית המקדש. אבל גם כל יחיד ויחיד צריך לעשות חשבון הנפש: מגיע בין הזמנים, שבו בחור מתרחק מהקודש, מתרחק מרביותו, מתרחק מהגמרא, צריך בכל זאת להשתדל שהתורה תלוה אותו גם בין הזמנים, שכל מה שרכש בחודשי הקיץ והחורף הקודם ילוה אותו, שלא יהיה מצב שבחור מתנתק מהתורה ח"ו. לא מתנתקים מהתורה. התורה מלווה אותנו בכל מקום שנלך. לא לבוא לחודש אלול ולהתחיל הכל מחדש, אלא לבוא לחודש אלול עם כל המטען הרוחני שקבלנו בישיבה בשנה זו ובשנים שעברו, כדי שנוכל לבנות עליהן עוד קומה, לעלות מעלה מעלה, כדי שהאלול שלנו יהיה באמת אלול כפי שצריך להיות.

לא להיות רק "סל מלא ספרים"

כל זה נכון לשנה רגילה. ואולם השנה, נוסף לנו שבר על שבר, שנלקח מאיתנו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל. תלמיד חכם מופלג שהיה בתוכנו, עובד ה' מופלא, שבמשך עשרות שנים היה קם בכל יום בשעה שתים לפנות בוקר ומתחיל ללמוד. צריך להזהר, שהקסר הזה לא יביא אותנו לריחוק נוסף מהקב"ה ח"ו. זה בהכרח מביא לריחוק מסויים, אבל צריכים להשתדל למלא את מקום הצדיק שנחסר. הסתלקות של צדיק היא הזדמנות לאחרים לתפוס קצת מהמדות של הצדיק. אינני אומר שכולם יקומו עכשיו בשתים בלילה, זה לא בריא לבחורי ישיבות. אבל לקחת קצת מהלימוד שלו, מהחזרה הבלתי פוסקת שלו על הגמרא, במתיקות, בהבנה, לפי ר' יהודה יוצאים דינים אלו ואלו, לפי ר' שמעון יוצאים דינים אלו ואלו, ללמוד כל דבר לאמיתה של תורה, כמי הלכה וכמי לא.

הגמרא מביאה, שבקשו פעם מרב נחמן להספיד תלמיד חכם אחד שנפטר, שהיה בקי גדול במשנה, בספרא, בספרי ובתוספתא. אמר רב נחמן: איך אוכל להספידו? וכי מה אומר עליו, שנפטר כאן "סל מלא ספרים"?! ... (מגילה כח, ב) פירש רש"י: "סל שמילאוהו ספרים, ואינו מבין מה בתוכו. אף השונה הלכות ולא שימש תלמידי חכמים... אינו יודע מה הוא שונה".

וקשה לכאורה: הרי מדובר באדם שהיה מלא בתורה, ומסתמא היה גם ירא שמים, וקיים כל מה שלמד (שהרי לא נזכר בגמרא שענינים אלו היו חסרים אצלו), ובכל זאת רב נחמן אומר שהיה "סל מלא ספרים", והוא לא יכול להספידו. אמנם הגמרא אומרת שבא"י כן היו מספידים אדם כזה, אך

מתורת רבו לאחרים" (רש"י שם טו, ב ד"ה דמשק). אם כך, איך לפתע נהיה אליעזר אדם כזה, שיוצא למלחמה נגד משה רבינו וכלל ישראל?

כנראה שכל זמן שאברהם היה חי, קיבל אליעזר את מרותו של אברהם אבינו, והיה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. אבל אחרי שאברהם מת, הוא כבר לא מרגיש את הקרבה לאברהם, והוא מתדרדר והולך עד שנעשה עוג מלך הבשן, שיוצא ונלחם בישראל.

החורבן - ובין הזמנים

אנו עומדים בימים אלה לחשוב ולהתבונן, מה נחסר מאיתנו בחורבן בית המקדש. בהקשר למה שדברנו, יש מקום לחשוב גם על הנקודה הבאה: אם אדם שהיה כל כך קרוב לאברהם אבינו נהיה כ"כ רחוק לאחר שנסתלק אברהם אבינו, אז מה קרה לנו כשהשכינה הסתלקה מאיתנו?... היינו כ"כ קרובים לקב"ה בבית ראשון ובבית שני, ובחורבן - השכינה הסתלקה מאיתנו. אמנם גם היום כשיהודי מתפלל צריך להרגיש שהשכינה נגדו - "שְׁוִיִּיתִי ה' לְנֶגְדֵי תְמִיד" (תהלים טו, ח) - אך בכל זאת, בזמן הבית ראו את השראת השכינה בחוש. ראו את השני מתלבן ביום הכפורים, שזה סימן שה' מחל על עוונותיהם של ישראל, על שמחת בית השואבה אומרים חז"ל: "למה נקרא שמה בית שואבה, שמשם שואבים רוח הקודש" (יר' סוכה פ"ה ה"א), שזו דרגה מסויימת של נבואה, ראו בלחם הפנים את הנס, שהלחם היה נשאר חם בסוף שבוע כמו שהיה בתחילתו, "כסידורו כך סילוקו" (חגיגה כו, ב), כמו שאומר הכתוב: "לְשׁוֹם לְחֶם חֹם בְּיִוֵם הַלֶּקֶחַ" (שמו"א כא, ז), כל היחס של הקב"ה היה יחס של קרבה, "אֶתָּה בְּקֶרְבָּנוּ ה'", כמו שאומר ירמיהו הנביא (ירמיהו יד, ט), הרגישו את ה' על כל צעד ושעל. זה חסר לנו עכשיו אחרי חורבן בית המקדש, הקירבה הזו.

התורה קצוה להביא מעשר שני לירושלים, ולאכלו שם. למה? - "לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים" (דברים יד, כג). איך ילמד אדם ליראה את ה' כל הימים ע"י אכילת מעשר שני בירושלים? ביארו התוספות: "לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה - היה מכוון לכו יותר ליראת שמים וללמוד תורה" (תוס' ב"ב כא, א ד"ה כי מציון). הוא רואה את הכהנים בעבודתם, ואת הסנהדרין הגדולה בלשכת הגזית, ועל ידי זה נכנסת בו יראת שמים.

לנו חסרים הדברים האלו. חסרה ההרגשה של קרבת אלקים, וחסרה הסנהדרין הגדולה שיושבת בלשכת הגזית ומכריעה ופוסקת לנו הלכות. אמנם היו דברים שגם בזמן הסנהדרין לא הגיעו בהם להכרעה, נשארה בהם מחלוקת, אבל ברוב הדברים הסנהדרין הגדולה הכריעה את ההלכה, ועם ישראל ידע את ההלכה בצורה ברורה. כיום נהיו לנו מאה תורות. הרי"ף פוסק כך, והרמב"ם פוסק כך, רש"י פוסק כך

שנראים כמשלימים את דברי הגמרא שהבאנו, ועל כן נביא רק אותו.

הגמרא במסכת חולין אומרת: על מי נאמר "יגיע פפיו פי תאכל אשריך וטוב לך"? על הרואה טרפה לעצמו (חולין מה, ב). כלומר, מי שאינו נזקק במקרה כזה לפנות למורה הוראה, אלא יודע לפסוק את השאלה בעצמו. אומר המהרש"א (בחייושי אגדות שם) - על זה נאמר במסכת ברכות, "גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים". "ירא שמים" הוא זה שאינו יודע לפסוק, ומחמת יראת שמים שבו הוא מחמיר על עצמו מספק, וזה יפה מאד⁷. "אשריך י כָּל יָרָא ה'". אבל עוד יותר טוב מזה הוא "הנהנה מיגיעו", "שמגיע עצמו וכפיו למצוא היתר לספקו, עד שאוכלה" (מהרש"א שם), והרי הוא נהנה מב' עולמות, "אשריך בעולם הזה, שהרי אוכלה, וטוב לך לעולם הבא, שהרי התייגע בתורה". (לפי הסבר זה, "ירא שמים" ו"נהנה מיגיעו" אכן ניתנים להשוואה. שניהם שייכים לאותו ענין - דרגת האדם בידיעת התורה).

זהו רצון התורה, שאדם בעצמו יהיה גדול בתורה. לא רק שידע שב"ה היו לנו גדולי תורה, הרי"ף הרמב"ם והרשב"א וכל שאר גדולי ישראל, אלא שיהיה בעצמו גדול בתורה, ולא יסמוך את עצמו על שולחן אחרים. כמוכּוּן, חשוב מאד להיות גם ירא שמים. מי שחושב שיודע לפסוק בלי להיות ירא שמים, זה גרוע מאד. אבל סוף סוף צריך גם לדעת לפסוק הלכה. לדעת לומר אסור כשזה אסור, ולומר מותר כשזה מותר. לא סתם להחמיר, ובודאי לא סתם להקל, אלא לדעת לפסוק פסק אמיתי. כזה היה הגרי"ש אלישיב זצ"ל. היו לו הכרעות ברורות. תמיד יצאו ממנו עם הרגשה, שקבלו הכרעה ברורה בלי ספק.

סיפרו לי על יהודי, שהיה ספק לגביו האם הוא כשר לבוא בקהל או לא. שאלו כמה רבנים, ואף אחד לא ידע לפסוק לגביו. השאלה הגיעה אל הרב אלישיב, שפסק שהוא כשר, והיהודי התחתן, וכבר יש לו נכדים ב"ה. זהו כח התורה שהיה להרב אלישיב זצ"ל.

היה מקרה אחר, של יהודי שנטה למות, רח"ל, והיתה לו אשה שהיתה עלולה להזדקק ליבום. היבם היה במקום שלא היה שייך להגיע אליו, ואם הבעל היה מת, קרוב לוודאי שהאשה היתה הופכת לעגונה. העצה במקרה זה היא לתת לאשה גט, אלא שהמעשה היה בשבת, ולא ידעו אם הבעל יחיה עד מוצאי שבת, ולכתוב גט בשבת - כמוכּוּן שאסור. מה עושים? נתן הרב אלישיב עצה נפלאה: שהבעל יקדש את קרובת אחיו, ואז, גם אם הבעל ימות - האשה תהיה פטורה מן היבום, משום צרת ערוה (עי' יבמות ב, א)⁸. זהו כח הפסיקה שהיה להרב אלישיב, למצוא מענה למקרים דחופים. זה מה שנחסר לנו במותו. לא רק צדיק ומתמיד גדול, אלא בעיקר פוסק גדול, שידע להכריע כיצד לפסוק. זה חסר לנו היום מאד.

צריכים להרגיש את האבדה הגדולה, אך גם להשתדל

בכל זאת הגמרא מביאה גם את דבריו של רב נחמן, שאדם כזה הוא "סל מלא ספרים", ותו לא. אז מה צריך להיות בן תורה, אם לא סל מלא ספרים? צריך את כח הסברה! כי מה שהוא יודע בע"פ את כל המשנה והברייתות, זהו רק סל מלא ספרים. אמנם גם זה חשוב, וחושבני שגם אדם כזה שיודע את כל הגמרא והתוספתא וכו' צריך לכבד, אבל בכל זאת זה לא עיקר התלמיד חכם. עיקר התלמיד חכם הוא לדעת לפסוק מתוך הידיעות שצבר גם שאלות שלא כתובות בשו"ע, ולהסיק את המסקנות הנכונות גם באותם הדברים שלא נתבארו בפוסקים. אז הוא אדם גדול. כל זמן שהוא יודע רק לצטט את השו"ע, את המחבר, את הרמ"א ואת הפוסקים, זהו רק סל מלא ספרים. רק כשהוא יודע להשתמש בשכלו ובידיעותיו להכריע בין השיטות השונות, במקרה כזה וכזה צריך לנהוג לפי החזון איש, ובמקרה אחר צריך לנהוג לפי המשנה ברורה, או לפי גדול אחר, יודע לשקול בדעתו ולהכריע מתי כן ומתי כן, אז הוא אדם גדול.

כזה היה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שלא רק למד יומם ולילה וחזר על הש"ס פעמים אין ספור, וכן על השו"ע ושאר ספרים, אלא ידע גם להסיק מהם את המסקנות, ולפסוק על פיהם בשאלות שלא כתובות בהם. הוא לא רק ידע מה כתוב, אלא ידע להוציא מן הכתוב גם מה שלא כתוב. כשישבו גדולי הדור ודנו אם הפעלת נורה חשמלית בשבת אסורה משום מלאכת בונה או משום מלאכת מבעיר, הרי זה ענין שלא כתוב בשום מקום בתורה. החזון אי"ש אמר שיש בזה משום בונה, ואחרים אמרו שיש בזה משום מבעיר. זהו הכח של חכמי ישראל, לחדש דינים והלכות שלא היו עד היום. זהו עיקר התורה, לדעת לפסוק מתוך כל הידיעות שצבר, ולא רק מתוך בקיאות, אלא גם מכח הסברה.

"גדול הנהנה מיגיעו" - זה מי שיודע לפסוק

הגמרא אומרת, "גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים" (ברכות ה, א), שעל ירא שמים נאמר, "אשריך י כָּל יָרָא ה' (תהלים קכח, א), ועל נהנה מיגיעו נאמר "יגיע פפיו פי תאכל אשריך וטוב לך" (שם, ב). גם "אשריך", וגם "טוב לך". אשריך בעולם הזה, וטוב לך בעולם הבא (ברכות שם). וקשה לכאורה: הרי "ירא שמים" ו"נהנה מיגיעו כפיו" הם ענינים שלא נוגעים כלל זה לזה, ומה שייך להשוות ביניהם? הרי זה כמו שנאמר, שתמונה של רמברנד יותר טובה ממרק אטריות!... אפשר לומר שרמברנד יותר גדול מצייר אחר, ואפשר לומר שמרק אטריות יותר טוב או פחות טוב מתבשיל אחר, אבל מה שייך להשוות תמונה עם תבשיל? מהו א"כ פירוש דברי חז"ל, "גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים"?

יש פירוש של המהר"ל על דברי חז"ל אלו (דרך החיים עמ"ס אבות פ"א מ"י; נתיבות עולם, נתיב העושר פ"א), אבל יש גם פירוש של המהרש"א על מימרא זו, שלעניות דעתי קרוב יותר אל הפשט, [כיון שהוא מבוסס על דברי הגמרא במקום אחר,

שיהיה מלך מבית דוד יושב על כסא דוד, מנהיג את העם לתורה ויראת שמים, לא תהיה הנהגה שכופרת ומורדת במלכות שמים, אלא הנהגה שרוצה מלכות שמים, שתקרב את ישראל לאביהם שבשמים, והימים האלה יהפכו לששון ולשמחה במהרה בימינו, אמן.

שלא ליפול מחמת הריחוק מהצדיק. להשתדל למלא את מקומו. אין מי שיכול להיות ממש כמו הרב אלישיב, אבל קצת לקחת מהבקיאות שלו, מאהבת התורה שלו, לחזור ולחזור בלי סוף, ויחד עם זה לא להיות "סל מלא ספרים", אלא להיות בעל סברה נכונה, לנסות למצוא בכל דבר את הסברה הנכונה ואת הפסק הנכון. למלא קצת את החסרון. הקב"ה יעזור, שלא יהיו לנו עוד חסרונות. שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, הסנהדרין הגדולה תשב במקומה, ובעבודת בית המקדש נשמח כולנו, כפי שאומרים בתפילה.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. עי' רש"י ורמב"ן שנחלקו, האם המצוה שציותה התורה "פִּי תִקְרַב אֶל עֵיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרַאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם" (דברים כ, י) נאמרה רק במלחמת הרשות (רש"י שם), או "אפילו במלחמת מצוה היא; שחייבים לקרא לשלום אפילו לשבעה עממים" (רמב"ן שם). [וכן דעת הרמב"ם (הלכ' מלכים פ"ו ה"א)]. והביא הרמב"ן ראייה לשיטתו, "שהרי משה קרא לשלום לסיחון מלך האמורי!" (רמב"ן דברים שם) ומבואר, דלשיטת הרמב"ן, משה פנה אל סיחון בדברי שלום בגלל המצוה הנ"ל. ואולם לדעת רש"י מצוה זו לא שייכת כאן - שהרי סיחון מלך האמורי היה מז' עממים - ולכן פירש בפרשתנו, שהפניה אל סיחון נעשתה מטעמים אחרים (עי' רש"י ב, כו). [ועכ"פ, כבר העיר ה"לחם משנה" (בהלכ' מלכים שם), שברמב"ן יש לכאורה סתירות בענין זה. דבפרשת שופטים פירש הרמב"ן שהפניה אל סיחון היתה מחמת המצוה של "וְקָרַאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם", כנ"ל, ואילו בפרשתנו (ב, כד) כתב הרמב"ן להוכיח, שלא זו היתה סיבת הפניה אל סיחון. ועוד, דגם בפרשתנו עצמה יש סתירה בדבריו בענין זה, דלהלן (ב, לד) כתב הרמב"ן שהפניה אל סיחון היתה מחמת מצוה "וְקָרַאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם". וצ"ע].
2. לא כמו שנאמר לו לגבי ארץ סיחון: "קומו ס עו, וְעָבְרוּ אֶת נַחַל אַרְנֹן. רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת סִיחֹן וְכו' (דברים ב, כד).
3. וכמו שאמרו השלוחים לסיחון: "אֶעֱבְרָה בְּאַרְצְךָ... עַד אֲשֶׁר אֶעְבְּרָה אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ" (דברים ב, כז-כט).
4. עי' "העמק דבר" לנצי"ב (במדבר כא, לג) שפירש, שאין כוונת הפסוק שכל ישראל פנו אל דרך הבשן, אלא רק קומץ מרגלים ששלח משה לְרַגֵּל את יַעֲזָר (שם, לב), הם פנו ועלו דרך הבשן, ובזה גרמו לעוג מלך הבשן לצאת למלחמה נגד ישראל. אבל כלל ישראל ישב בארץ סיחון. [ובפרשתנו לכאורה קשה לפרש כהנצי"ב, שכן בפרשתנו לא מוזכר כלל ענין המרגלים שנשלחו לְרַגֵּל את יַעֲזָר, ורק נאמר סתם: "וַיִּנְפְּץ וַיַּעַל הַיַּרְדֵּן הַבָּשָׁן". ובפשטות הכונה היא לכל עם ישראל].
5. והגם שכתב הרמב"ן, ששתי הארצות היו שייכות לישראל, "כי ארץ סיחון ועוג ירושתם של ישראל היתה, כי לאמורי היא" (רמב"ן במדבר כא, כא), והאמורי הרי הוא אחד מז' עממים, [וכן דעת רש"י (דברים יח, ב), שארץ סיחון ועוג היא מארץ ז' עממים שהובטחה לאברהם אבינו], מכל מקום, ע"פ המבואר כאן, הבשן היה שייך להם יותר מארץ סיחון, מחמת הדין ד"מה שקנה עבד קנה רבו".
6. ועי' "צדקת הצדיק" (אות צ"ו) שהוכיח, שעוד לפני שנימול עוג בזמן אברהם אבינו, היה עוג שומר את בריתו. שהרי פלט מדור המבול (נדה סא, א), ועל כרחך ששמר בריתו, ולא השחית את דרכו בעריות ובהזדל, שעל זה נידונו דור המבול (עי' רש"י בראשית ו יא, ורש"י שבת מא, א ד"ה כאילו מביא מבול).
7. ומכל מקום, כתב המשנה ברורה, שאם ירצה אדם תמיד להחמיר בכל שאלה שאינו יודע להכריע בה, אין זו דרך כבושה לפניו, "כי פעמים רבות הוא חומרא דאתי לידי קולא" (לשון המשנ"ב בהקדמה לחיבורו).
8. ונקודת החידוש בפסק זה היא, דכשם שמצינו שמותר לשכיב מרע הנוטה למות לגרש את אשתו בשבת כדי שלא תפול לפני יבם (עי' גיטין עז, ב; תוס' עירובין עא, א ד"ה ומקני; שו"ע או"ח סי' של"ט סע' ד', ואה"ע סי' קל"ו סע' ז'), כמו כן יש להתיר לו לקדש אשה לצורך זה (דהיינו, את קרובת אחיו). [ויש להוסיף בזה שתי נקודות, שאולי עליהן הסתמך הגריש"א זצ"ל בפסק זה: א) כבר מצינו בגמ', שהתירו לשכיב מרע לא רק לגרש בשבת, אלא גם לעשות מעשה קנין בשבת, כדי שלא תפול אשתו ליבום (עי' גיטין שם ושו"ע אה"ע שם); ב) האיסור לגרש בשבת הרי חמור יותר מן האיסור לקדש בשבת, כמבואר בר"ן (ביצה כ, א מדפי הרי"ף), שכתב: "לא דנין ולא מקדשין ולא חולצין (בשבת) וכו' - כולוהו גזירה שמא יכתוב; וכל שכן גירושין, דלא סגיאל אלא בכתיבה, וצריך ג"כ שיהא נכתב בו ביום". עכ"ל. הרי שהחשש "שמא יכתוב" ישנו בגירושין יותר מאשר בקידושין. וא"כ מסתבר, שאם התירו לשכיב מרע לגרש בשבת, כ"ש שיש להתיר לו לקדש].